

Verslag van publiek debat over de herinrichting van de Nieuwe Groenmarkt dd 7 mei 2019

(Bernadette Meertens, parochiaan Groenmarktkerk; geredigeerd door Iskandar Serail, redactielid de Pletterij)

Inleiding

Op 7 mei 2019 is in Cultuur- en Debatcentrum de Pletterij in Haarlem een debatavond georganiseerd over de toekomst van de Nieuwe Groenmarkt. Aanleiding daarvoor is het feit dat op dit moment een drietal ontwikkelingen rond de Nieuwe Groenmarkt lijken samen te komen:

- de voorgenomen herinrichting van de publieke ruimte, waarvoor na een eerste participatietraject op dit moment een aantal varianten is uitgewerkt;
- het autoluw maken van een groter deel van de Haarlemse binnenstad, waaronder ook de Nieuwe Groenmarkt, en
- de voorgenomen verkoop van de H. Antonius van Padua-kerk met een aantal belendende panden door het parochiebestuur.

Het initiatief voor de avond is genomen door vier culturele instellingen: de Pletterij, 37PK, Nieuwe Vide en ABC Architectuurcentrum Haarlem. Zij hebben de ambitie om als culturele instelling bij te dragen aan het debat over actuele politieke, maatschappelijke en culturele vraagstukken in de stad. Op uitnodiging van deze vier instellingen is belangeloos een bijdrage geleverd door een aantal kenners van de Nieuwe Groenmarkt en experts op het gebied van de herbestemming van bijzondere plekken en objecten in de stedelijke omgeving.

De avond werd gemodereerd door Geert-Jan Procee, redactielid van de Pletterij.

Met zo'n zestig bezoekers was er sprake van een drukbezochte bijeenkomst. Het onderstaande bevat een weergave van de bijdragen van de deelnemers en het publiek. Een video-opname van de hele avond inclusief de diapresentaties is terug te kijken via de site De Pletterij en op het Youtube-kanaal van de Pletterij: <https://www.youtube.com/watch?v=iQd8apxXTLg&t=2499s>.

Deel 1, voor de pauze: schets van de situatie.

Iskandar Serail, redacteur van de Pletterij, over de achtergrond van de avond. Van culturele instellingen mag men verwachten dat zij niet meegaan met de waan van de dag, maar daar juist kritische vragen bij stellen. Dat zij zich daarin niet primair laten leiden door criteria als economische waarde of nut, maar zich oriënteren op immateriële waarden als verantwoordelijkheid, empathie en schoonheid. Met deze avond willen de organisatoren de discussie rond de herinrichting van de Nieuwe Groenmarkt openbreken. Waar de onderliggende notities van de gemeente het accent leggen op de economische waarde en de infrastructurele functies van de Nieuwe Groenmarkt (publieke ruimte), is er nauwelijks aandacht voor wat er achter de gevels van de huidige gebouwen/instellingen gebeurt (private ruimte). Door de aangekondigde verkoop van de kerk en aanpalende gebouwen komen deze twee elementen echter bij elkaar. Deze avond is bedoeld om breed bij de bewoners van de stad bewustzijn te vergroten t.a.v. de waarde van dit stukje van de binnenstad. Daarbij doen de organisatoren tevens een appèl richting de gemeente om alle invalshoeken van de markt integraal te bekijken. In antwoord op een vraag van de moderator stelde hij bij de herbestemming van de kerk ook de mogelijkheden te willen verkennen voor het huisvesten van culturele functies, waar de gemeente Haarlem tot op heden een nogal passieve rol in speelt.

Willem Hoebink, kunstenaar en ontwerper, over de ontwikkeling van de publieke ruimte van de Nieuwe Groenmarkt in de loop van de tijd. Hoebink was als kunstenaar/ontwerper betrokken bij de ontwikkeling van een concept voor een kunstwerk voor het nieuw in te richten plein, en heeft

daarvoor het nodige onderzoek verricht. Aan de hand van foto's liet hij zien hoe de markt eruit heeft gezien en is veranderd sinds 1940: een toenemende verrommeling, met een nadruk op auto's en fietsen. Maar ook nog steeds een oase van rust in vergelijking met de drukke winkelstraten van het centrum.

Joris Obdam, voormalig straatpastor en nu actief bij St. Antonius Gemeenschap, over '700 jaar sociale boulevard'. Sinds 1200 heeft de Nwe Groenmarkt gediend als centrum voor maatschappelijke en sociale ondersteuning. Vanaf het Katrijn Klooster, via de armenzorg door de Vincentiusvereniging, de gaarkeukens naar het huidige rijtje van maatschappelijke instellingen. De Antonius van Padua kerk is op Franciscaanse leest geschoeid en heeft bij haar oprichting in 1844 een sociaal-maatschappelijk opdracht meegekregen. Participatie in Stem in de Stad, de oprichting van de Voedselbank Haarlem, het maandelijks vredesgebed voor de stad, dagelijks Stiltecentrum zijn hiervan de voorbeelden. De hier opgerichte St. Antonius-gemeenschap biedt nieuwe vormen van barmhartigheid en spiritualiteit voor de hele de stad Haarlem. In antwoord op een vraag van de moderator stelde Obdam dat Haarlem een mooie stad is, met een fraaie bovenstad. Maar er is ook een onderkant, een achterkant en een rafelrand; en ook die zijn van waarde voor de stad.

Willem Hoebink sloot af met een paar plaatjes van de mogelijke 'ondergrondse' fietsenstalling die een meter boven het maaiveld zal uitsteken. Ook een plaatje van een lijst van eisen samengesteld uit beleidsnota's van de gemeente: deze laat een diversiteit aan wensen en mogelijke (tegengestelde) bestemmingen zien.

Hij stelde dat de gemeente bij de beslissingen t.a.v. vastgoed en ruimte meer invloed kan uitoefenen op de bestemmingen en stimuleren dat sociale betekenis en kunst meer worden verbonden met dat vastgoed.

Deel 2, na de pauze: verkenning van mogelijkheden en wensen

Na de pauze gaven drie panelleden hun visie op de potentie van de Nwe Groenmarkt vanuit hun ervaringen met herinrichtingsprocessen elders, in antwoord op vragen van de moderator en vanuit het publiek. Voor de overzichtelijkheid zijn in het onderstaande deze bespiegelingen zoveel mogelijk per spreker gebundeld.

Wouter Veldhuis, stedenbouwkundige bij het bureau MUST, benadrukte dat een stad over meer gaat dan de inrichting van de ruimte, en over meer dan economische en infrastructurele aspecten. Hij verwees naar zijn essay "De rechtvaardige stad", dat hij samen met Simon Franke heeft geschreven. Daarin wordt onder meer betoogd dat geografische ongelijkheid binnen de stad grote gevolgen kan hebben voor de sociale rechtvaardigheid, en dat je dus goed moet nadenken over wat je met elke plek in de stad wilt, juist binnen de sociale context.

Hij waarschuwde voor het centraal stellen van de economische waarde en pleitte tegen het 'te mooi maken' van het plein: voordat je het weet is het een prachtig plein, uitwisselbaar met veel andere steden, waar toeristen komen om selfies te maken, maar waar Haarlemmers niets meer te zoeken hebben. De stad mag best wat rommelig zijn, er mag geleefd worden door iedereen. Maak een ruimte waar oud en jong zich thuis voelen, elkaar ontmoeten. Ook iets voor kinderen. Denk aan de dorpspleintjes uit Zuid Europa, waar 's avonds de bewoners onder de boom elkaar ontmoeten. Dat er drie maal per week maaltijden worden verschaft aan daklozen en verslaafden hoeft daarmee helemaal niet te botsen. Het mag best af en toe 'schuren', want mensen moeten weer leren om met onderlinge verschillen om te gaan.

In reactie op verwijzingen vanuit het publiek naar de klimaatopgave stelde Veldhuis dat ook dát een reden is om de optie van een (half-)ondergrondse fietsenstalling te heroverwegen. Een stenen of betonnen bak onder de grond bemoeilijkt eerder een fatsoenlijke waterberging, en kost ook nog eens een hoop geld. Hoogwaardig groen zou in dat opzicht een betere optie zijn.

Dorine Hoogstraaten, adjunct-directeur van Mooi Noord-Holland, deed een appèl om de gemeente te betrekken in dit initiatief. Ga met hen na of dat programma van eisen nog wel klopt, zijn die inmiddels al bijgesteld? Is er na de verkiezingen een nieuwe situatie ontstaan?

Zij adviseerde vooral niet te snel te werk te gaan. Bedenk eventueel een tijdelijke bestemming, waarmee je tijd wint om goed over de verdere ontwikkeling na te denken. Daarbij wees ze op mogelijkheden tot het combineren van functies in de kerk: een meer commerciële functie om een financiële basis te scheppen voor meer sociale of culture functies. Ze verwees naar voorbeelden waarin een brouwerij gecombineerd was met maatschappelijke functies (Zaanstad, Amstelveen) of een bibliotheek met allerlei andere functies in een kerk gevestigd was (Vught). In dit verband wees Veldhuis erop dat het bisdom in het algemeen niet bekend staat als goede huisbaas: er zijn kerken die jarenlang leeg staan en verloederen, terwijl men wacht op een hogere verkoopprijs. Voorbeeld is een kerk in Uithoorn, die al 10 jaar leeg staat. In die gevallen heeft de gemeente toch ook een bewakende functie, zelfs als het om private eigendom gaat.

Daarbij is het wel van belang dat er een ontwikkelaar komt die bereid is daarin te investeren. Stadsherstel Amsterdam werd regelmatig genoemd. Deze is, blijkens een reactie uit het publiek, ook in beeld geweest voor de Groenmarktkerk, maar het is nog maar de vraag of zij aan de vraagprijs kunnen voldoen. Momenteel wacht het parochiebestuur nog op een taxatie van de waarde van het vastgoed, daarom is de verkoop nog niet gestart. Een **vertegenwoordiger van het parochiebestuur** verklaarde dat zij zeer zorgvuldig met de verkoop wilden omgaan, en ook graag bereid zijn hierover met partijen te overleggen.

Ook vanuit het publiek werd bepleit om de herinrichting aan te pakken op een 'agile' manier zoals nu ook grote IT projecten worden aangepakt. Dat wil zeggen: niet streven naar een compleet beeld over hoe het er over 2 jaar perfect uit moet zien, maar aan de slag gaan in kleine stappen en tussendoor toetsend bij bewoners en gebruikers of het nog steeds past bij hun wensen en behoeften.

Gabriel Verheggen, directeur van ABC Architectuurcentrum Haarlem, pleitte ervoor op zoek te gaan naar de Genius Loci, de ziel van de plek. De stad is van ons allemaal, van stratenmaker tot ondernemer en bewoner, en moet dus met ziel en liefde worden ingericht. Ook hij waarschuwde voor ondoordacht handelen: als er eenmaal geld geïnvesteerd is, kun je niet meer terug. Misschien moeten we eerst wel de waarde van het plein herontdekken, het plein als het ware 'terugveroveren' op de auto en de commercie.

Ook pleitte hij voor grondig onderzoek naar toekomstige ontwikkelingen. Wie zijn de gebruikers van het plein over tien, twintig of over vijftig jaar? Zeker vanuit het perspectief van de sociale functie (naar aanleiding van een opmerking uit het publiek): de 'onderkant' van de samenleving zal er dan heel anders uitzien dan nu. Het ABC heeft daarover vorige week nog een spreker gehad (Sako Musterd, sociaal-demograaf).

Afsluitende opmerkingen

Vanuit het panel wordt het eenduidig advies aan de gemeente gegeven: herontwerp samen met de bewoners en gebruikers. En doe het niet te snel en te definitief. Neem er de tijd voor. Wat betreft de aangekondigde verkoop van de Groenmarktkerk en naast liggende gebouwen blijken gemeente en kerkbestuur geen contact met elkaar te hebben gezocht. Dat zou ook spoedig moeten gebeuren.

Dorine Hoogstraten herinnerde eraan dat de kerk rijksmonument is, en dat er dus beperkingen zijn voor de herbestemming. De dienst van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed kan hierin adviseren. Haarlem zou daarbij kunnen aansluiten bij haar historische combinatie van handels/marktplaats en sociale stad. Bij de provincie is een adviseur beschikbaar die mogelijk kan helpen: Peter Ousoren, hij

is Loods Herbestemming Monumenten en adviseert bij herbestemming en ook gebiedsinrichting. Mogelijk kan hij hier ook een rol in spelen.

Ze stelde voorts dat de huidige gevel van de westelijke kant van de Nieuwe Groenmarkt nogal gesloten is. Door deze meer transparant te maken kan een betere verbinding gemaakt worden tussen de sociale boulevard-instellingen en de publieke ruimte, waardoor het sociale karakter van het plein meer onder het grote publiek gaat leven.

Wouter Veldhuis pleitte voor meer zelfvertrouwen bij het gemeentebestuur. De gemeente mag best normen stellen aan vastgoedeigenaren, die bij de verkoop meegewogen moeten worden.

Ontwikkelaars mogen blij zijn dat ze iets in de prachtige stad Haarlem kunnen doen.

Vanuit het publiek werd **namens de parochianen** benadrukt dat zij hopen dat de kerk ook na verkoop mogelijk nog gebruikt kan worden voor religieuze activiteiten in combinatie met andere (culturele) activiteiten. Er werd een oproep gedaan aan instellingen die van het kerkgebouw gebruik willen maken of een bestemming weten zich te melden. Afhankelijk van wie de nieuwe eigenaar wordt kan dit relevant zijn voor de toekomstige exploitatie van de kerk.

Ook vanuit het publiek wees **een vertegenwoordiger van de wijkraad Binnenstad** erop dat op 12 juni in wijkcentrum Binnensteeds een avond wordt georganiseerd over de invloed van het toenemend toerisme in de stad, dit sluit goed aan bij dit debat: iedereen is welkom.

Aan het slot van de avond gaf **de nieuwe stadsarchitect Willem Hein Schenk** een reactie: hij heeft zich niet in het debat gemengd omdat hij pas per 1 mei als onafhankelijk stadsadviseur is gestart. Deze debatavond past goed in zijn oriëntatiefase van honderd dagen. Hij was aangenaam verrast door wat hij heeft gehoord en de energie die dit onderwerp losmaakt. Hij wil graag bij het vervolg betrokken zijn.

De initiatiefnemers van deze avond gaan overleggen op welke wijze er een vervolg aan dit debat gegeven wordt. Op een lijst kunnen aanwezigen hun emailadres noteren als zij op een of andere wijze hierbij betrokken willen worden/op de hoogte willen blijven.